

**ЕЛЕКТРОНЕН БЮЛЕТИН
РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – СОФИЯ**

**E-BULLETIN
REGIONAL HISTORY MUSEUM – SOFIA**

Бр. 06/2024
Vol. 06/2024



**Издателство на Регионален исторически музей – София
Publishing of Regional History Museum – Sofia**

София 2024

**„Е-бюлетин“ е периодично научно електронно издание на
Регионален исторически музей – София**

**“E-Bulletin” is a periodical scientific electronic edition of
Regional History Museum – Sofia**

Съставител

д-р Александър Станев (РИМ–София)

Editor

Alexander Stanev, PhD (RHM–Sofia)

Редакционна колегия

доц. д-р Венета Ханджийска-Янкулова
(РИМ–София)

доц. д-р Илиана Борисова-Кацарова
(СУ „Св. Климент Охридски“)

д-р Марио Филипov (РИМ–София)

Елена Николова (РИМ–София)

Цветозар Йотов (РИМ–София)

Editorial Board

Veneta Handzhiyska-Yankulova,
Assoc. Prof., PhD (RHM–Sofia)

Iliana Borisova-Katsarova,
Assoc. Prof., PhD (SU “St. Kliment Ohridski”)

Mario Filipov, PhD (RHM–Sofia)

Elena Nikolova (RHM–Sofia)

Tzvetozar Yotov (RHM–Sofia)

Техническо оформление

Светлана Чолакова

Layout

Svetlana Cholakova

**Издавателство на Регионален исторически музей – София
Publishing of Regional History Museum – Sofia**

ISSN 2603-4247

**Изисквания към авторите за подготовка на публикация / Requirements for authors
when preparing a publication: <https://e-bulletin.sofiahistorymuseum.bg/bg/requirements>**



Регионален исторически музей – София
Regional History Museum – Sofia

ЕЛЕКТРОНЕН БЮЛЕТИН E-BULLETIN

<http://www.sofiahistorymuseum.bg/bg/>

<http://e-bulletin.sofiahistorymuseum.bg/bg/>

Бр. 06/2024

ISSN 2603-4247

Vol. 06/2024

СЪДЪРЖАНИЕ CONTENT

АРХЕОЛОГИЯ /ARCHAEOLOGY

**АРХЕОЛОГИЧЕСКИ МАТЕРИАЛ ОТ НЕОЛИТА И ЕНЕОЛИТА ОТ ТЕРЕННИ
ИЗДИРВАНИЯ НА ТЕРИТОРИЯТА НА СТОЛИЧНА ОБЩИНА ПРЕЗ 2022 И 2023 Г.**
Цветина Гетовска

**NEOLITHIC AND ENEOLITHIC ARCHAEOLOGICAL MATERIAL FROM
FIELD SURVEY IN SOFIA MUNICIPALITY DURING 2022 AND 2023**
Tsvetina Getovska

.....9–16

АНТИЧНИ ЛАМПИ ОТ ФОНДА НА НАЦИОНАЛНИЯ ПОЛИТЕХНИЧЕСКИ МУЗЕЙ
Ангелос Гугудис

**ANCIENT LAMPS IN THE COLLECTION OF THE NATIONAL POLYTECHNICAL
MUSEUM**
Angelos Gougudis

.....17–38

**КЪСНОАНТИЧНИЯТ КОМПЛЕКС В КВ. ОБЕЛЯ (СОФИЯ) – НОВ ПОГЛЕД ВЪРХУ
ПРОУЧВАНИЯТА ОТ 60-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК**
Анани Антонов

**THE LATE ANTIQUE COMPLEX IN OBELIA (SOFIA) – A NEW LOOK AT
THE RESEARCHES FROM THE 1960S**
Anani Antonov

.....39–62

**АРХЕОМЕТАЛУРГИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАХОДКИ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА ОТ
АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТ КРАЙ СЕЛО ЧУКОВЕЗЕР**

Силвия Иванова, Деян Лесигярски

**ARCHAEOMETALLURGICAL RESEARCH OF BRONZE AGE FINDS FROM
THE ARCHAEOLOGICAL SITE NEAR CHUKOVEZER**

Silviya Ivanova, Deyan Lesigyarski

.....63–76

**РЕДОВНИ ТЕРЕННИ ИЗДИРВАНИЯ НА ТЕРИТОРИЯТА НА СТОЛИЧНА ОБЩИНА
(2022 и 2023 г.)**

Александър Станев, Методи Златков

FIELD SURVEYS IN SOFIA MUNICIPALITY IN 2022 AND 2023

Alexander Stanev, Metodi Zlatkov

.....77–169

ИСТОРИЯ / HISTORY

**ТУРИСТИЧЕСКИ ОРГАНИЗАЦИИ В СОФИЯ ЧАСТ 1: ОТ НАЧАЛОТО
НА ОРГАНИЗИРАНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ ДО 50-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ В.**

Марио Филипов

**TOURIST ORGANIZATIONS IN SOFIA PART 1: FROM THE BEGINNING OF
ORGANIZED TOURISM IN BULGARIA TO THE 1950S**

Mario Filipov

.....173–194

„ВЪДВОРЯВАНЕ И ИЗГНАНИЕ“ – БОНЧО МАТЕЕВ БОНЧЕВ И НЕГОВИЯТ ТРУД

Силвио Томов

“INTERMITTENT CONFINEMENT OR EXILE” – BONCHO M. BONCHEV AND HIS BOOK

Silvio Tomov

.....195–207

**СОФИЯ И СОФИЙСКИЯТ НАЧИН НА ЖИВОТ В ТВОРЧЕСТВОТО НА ПИСАТЕЛЯ
КРАСИМИР ДАМЯНОВ**

Илия Мечков

**SOFIA AND THE SOFIA WAY OF LIFE IN THE WORK OF THE WRITER
KRASSIMIR DAMYANOV**

Iliya Metchkov

.....209–232

МУЗЕОЛОГИЯ / MUSEOLOGY

**КРАТКА ИСТОРИЯ НА ДЕВИЧЕСКОТО ПРАКТИЧЕСКО ПРОФЕСИОНАЛНО
УЧИЛИЩЕ „КНЯГИНЯ ЕВДОКИЯ“ – ПАВЛОВО – СОФИЯ**

Мариана Маринова

**A BRIEF HISTORY OF THE GIRLS' PRACTICAL VOCATIONAL SCHOOL
“PRINCESS EVDOKIA” – PAVLOVO – SOFIA**

Mariana Marinova

.....235–247

90 ГОДИНИ ПРИРОДЕН ПАРК „ВИТОША“

Юлия Михайлова

VITOSHA NATURE PARK – 90 YEARS

Julia Mihailova

.....249–265

БИБЛИОТЕКА НА РИМ – СОФИЯ

Бранимира Танева

LIBRARY OF THE REGIONAL HISTORY MUSEUM – SOFIA

Branimira Teneva

.....267–268

**АРХИТЕКТУРА И ГРАДОУСТРОЙСТВО / ARCHITECTURE AND
URBAN DEVELOPMENT**

ПОСЛЕДНАТА КЪЩА НА АРХИТЕКТ КОЙЧЕВ

Валентина Върбанова, Александър Лозев

THE LAST HOUSE OF ARCHITECT KOYCHEV

Valentina Varbanova, Aleksandar Lozev

.....271–284

ИСТОРИЯ
HISTORY

СОФИЯ И СОФИЙСКИЯТ НАЧИН НА ЖИВОТ В ТВОРЧЕСТВОТО НА ПИСАТЕЛЯ КРАСИМИР ДАМЯНОВ

Илия Мечков

През 80-те години на XX в. Красимир Дамянов си спечелва име сред пишещите братя с разкази като „Кукувицата“, „Ботушите“, „Втора хирургия“, „Квенкер и лисицата“, „Защо няма Бог“, „Иск“, „Паскалев“. Те са образци на словесното творчество, преводими и разбираеми извън родния контекст. Литературният критик Симеон Янев причислява Дамянов към най-добрите автори от поколението на 40-те години, което създава ярка литература извън официалния канон на „социалистическото изкуство“ (Янев 2018: 111). Писателят и литератор Деян Енев пише за времето на своята младост: *„...разказите на Красимир Дамянов ни зашеметиха. Той издаде само два сборника – „Защо няма Бог?“ и „Дяволски нокът“, но в тях беше всичко, което търсехме като млади и зелени белетристи в областта на разказа. Наред с големите ни разказвачи, той беше нашият истински учител – баткото, който може да бяга най-бързо и да скача най-високо, но човек от нашия двор, от нашето училище, от нашата улица. Един от нас“* (Енев 2009: 148). След двайсет години мълчание Красимир Дамянов публикува романа „Дневникът на една пеперуда“ (2008 г.), който бе номиниран за трите най-престижни литературни награди в България. Последва „Студентът по хармония (Балада за Виктор Пасков)“ от 2012 г. Романът се превърна в атракцията на Международния панаир на книгата. През 2022 г. те и „Hispania“, останал незавършен поради смъртта на писателя (11. 01. 2015), бяха обединени като три последователни части на един роман. Към 2009 г. Дамянов написва изключителната си пиеса „Дяволски нокът“, която е била пред поставяне в Народния театър (Борисов 2020). Писателят бе приветстван от своите верни приятели, именити литературни критици и писатели сред които Михаил Неделчев, Деян Енев, Румен Леонидов, Златко Енев, Захари Карабашлиев. Романите му предизвикаха литературна и медийна дискусия.

Писателят е роден в София на 25 март 1948 г. Завършва гимназия през 1966 г., а през 1974 г. строително инженерство в Инженерно-строителния институт (ИСИ, сега УАСГ). Постъпва като проектант в „Националния институт за

паметниците на културата“ в София (1976 – 1980).¹ През 1973 г. се оженва за Саша Георгиева (Варна, 1950 г.). Раждат им се син – Радой (1976 г.), и дъщеря – Дима (1979 г.). Дамянов пише разкази и публикува от студентските си години (от 1970 г.). От 1980 до 1985 година живее и твори във Варна като писател на свободна практика.² Със сборника „Дяволски нокът“ от 1985 г. е приет за член на Съюза на българските писатели (СБП). Работи като редактор в издателство „Български писател“. Редактор на първото издание на „Калуна-каля“ от Георги Божинов (1988). Преминава в Студия за игрални филми „Бояна“ като редактор и гл. редактор в „Колектив 64“. Работи с режисьора Иван Андонov върху сценарии за киното. През 1988 г. върху сценария на „Ти, който си на небето“ по „Балада за Георг Хених“ на Виктор Пасков, останал недовършен. През 1990 г. се връща в „Български писател“. В края на 1990 г., след като демократичните сили загубиха на първите свободни избори в страната, емигрира в Испания заедно със семейството си. През 1991 г. ръководството на СБП му поверява да посрещне в България емигранта Джеймс Велков, за да бъдат получени авторските права на нашумялата книга „Корона от тръни“, както и става. В Мадрид работи като успешен строителен предприемач. От 2001 г. започва да реставрира стари къщи в Барселона. Там през 2006 г. създава културния клуб-хотел (културна асоциация) „Артхостел“ като остров на български творци. През 2004 г. започва да пише автобиографичния роман „Дневникът на една пеперуда“, първоначално на испански език, с който през 2008 г. участва в най-големия испански литературен конкурс „Премия Планета“. Както в България, така и в Испания Краси Дамянов бе обществена фигура, заобиколен от многобройни приятели и почитатели, от хора на културата и изкуствата.



Трилогията „Дневникът на една пеперуда“, както подсказва и думата дневник, е четиво близко до автобиографията и мемоарите, въпреки че авторът не е съгласен с тези определения, като твърди неубедително, че той самият е водил живот като в роман или че е превърнал Виктор Пасков в герой на романа си

¹ Работи върху реставрацията на стари къщи като Ламартиновата в Пловдив и върху проекти за антисейзмитичното обезопасяване на сгради – паметници на културата. Проучва моста на уста Кольо Фичето на р. Бяла (с. 299–307). Исква да спаси оригиналната дървена конструкция на 300-годишния имарет към алианското теке между селата Свещари и Малък Поровец, но се натъква на неразбиране от ръководството. Напуска института след унищожаването на паметника на културата от иманяри, което той тълкува като подготовка на Възродителния процес (с. 295, 337–338). Цитатите в скоби в текста и бележките са от „Дневникът на една пеперуда. Мариел. Студентът по хармония. Hispania (роман).“ С., 2022.

² Първоначално сътрудничи на радиото, сп. „Космос“ и в „Народна младеж“ с технически и научни репортажи. Първият му публикуван разказ е „Иск“ във в. „Студентска трибуна“ (1979). Публикува в списанията „Септември“, „Пламък“, „Наша родина“, „Глас“, „София прес“, „Жената днес“, във вестниците „Отечествен фронт“, „Поглед“, „Пулс“, „Литературен фронт“, „Учителско дело“, „АБВ“, в алманах „Тракия“. Добива популярност с разказа „Паскалев“, публикуван във в. „Вечерни новини“.

(„балада“) за него. Избраният повествователен подход е близък до епистоларната форма на дневник-разказ и изповед до приятел за случилото се в живота на автора или за преживяното заедно. Написаното е започнато като кореспонденция или неизпратени писма на автора към лицата/ героите, към които той се обръща, което е отразено и в структурата на текста. Резултатът е появата на смайващо подробен и мащабен свръхреалистичен споменен роман, в който авторът се саморазкрива. Описваните герои и събитията са реални. Авторът твърди, че написаното съответства на 95% от случилото се (Иванова 2013).³ Без това твърдение да може да бъде напълно защитено, в предлаганата статия, с известен риск, използвам романа като достоверен исторически извор по-общо, а не в конкретиката му, която представям, защото имам основания да вярвам в способността на личността на твореца да усеща духа на нещата и да ги предава художествено.

Главното действащо лице, авторът, носи много от качествата на „свръх-човек“, на античен герой, който в начина си на живот си позволява свободата на древногръцките богове. Той води богат и наситен приключенски живот, общува отворено с широк кръг от хора, а чувствителната му душа подава богатата бледа на преживяването. Дамянов разкрива нещата, които са му се случили и е преживял, по болезнено откровен начин. Неговата природа е дълбоко противоречива, изтъкана е от полярните качества на възвисеното и низкото на различни душевни и поведенчески нива. Той остава верен на личността си, без да плаща дан на каквито и да било предвзетости, илюзии и претенции, освен на собствената си гордост. Ако романът имаше фикционалност, бихме казали, че той носи и естетиката на ужасяващото, на морално отвратителното и нередното. Тези естества, взети от самия живот, принадлежат и на колективния роден контекст, бил той български, „социалистически“, балкански.⁴ Прави впечатление, че романистът видимо не съжالياва за нищо и не се анализира, думата „грях“ (като действие, извършено от него) му е непозната.⁵ Най-парещите въпроси, които се налагат от прочита на този интелектуално-гаменски или „безсрамен“ по думите на автора роман, са има ли право писателят да пише по такъв пряк начин за себе си и за

³ „Сигурно трябва да се вярва на един инженер, когато борави с числа, но той при всички положения говори за дела на истината само в рамките на сухите факти, защото впечатленията, усещанията, емоциите, интерпретациите, особено на един честолюбив и импулсивен човек, няма как да претендират за неоспоримост“, отбелязва Нина Иванова. Авторът споделя, че се е пренасял ден по ден в миналото от преди десетилетия. Георги Борисов, който е бил въввлечен в писането и редакциите на втория роман, споделя, че не всичко с паметта на автора е било точно (Борисов 2020). Литераторът разкрива кухнята на написването на романа като сложен процес, който е довел донякъде по неведоми и случайни пътища до крайния хомогенен литературен резултат. Освен това, самият Краси споменава, че е разместил и променил някои неща нарочно. Други със сигурност е премълчал или преиначил, воден от личностните си афектации. За истинността на написаното се изказват някои от участниците в събитията като например доц. Невелина Попова (Попова 2012). Други като проф. Александър Кьосев оспорват конкретиката на някои от описаните случаи (в устно интервю).

⁴ Красимир Дамянов споделя пред Ивайла Александрова „Спомняш ли си какво учехме в училище за окото? Че е мозък, изнесен напред. Е, аз съм писател (или българин), изнесен напред. Това е положението.“ (сп. Факел експрес, бр. 3, 2008, с. 306). В интервю за вестника на българските емигранти в Испания „Нова дума“ от 2006 г. авторът твърди „Ние българите много обичаме да говорим лошо – и за нас самите, и за другите.“

⁵ Пред Ив. Александрова авторът твърди че романът му е и „опит за покаяние“ и същевременно опит за преодоляване на първата му любов, чрез повторното ѝ изживяване в съзнанието си.

свои близки, приятели и колеги, не нарушава ли личният им живот, не натоварва ли читателите с неща, които не са за казване (виж „Човешко интервю“ на Румен Леонидов).

Ритмиката на линейното биологично време отнася читателя в живота на автора, кара го да съпреживее неговите вълнения и общувания, вкарва го в начина му на мислене и действие. Имаме чувството, че Дамянов си е сложил камери навън и навътре към собствения си свят, които равномерно заснемат ден по ден. Главни качества на романа са неговата четивност, скоротечност и хомогенност (като излят е от едно тесто), силата и пълнотата на вживяването. Писателят със своите характерологични особености цял оживява като присъствие в описваното. Въвлечен в потока на съзнанието му, получил „цялата информация“, читателят е провокиран задочно да поиска разяснение за някои страни от личния му живот и да се срещне с описваните хора.

Приживе писателят до такава степен завладяваше с присъствието си, че написаното от него, за тези, които го познаваха, може да служи само като допълнение към личността му. Аз познавах лично автора покрай неговия син Радой.⁶ Красимир Дамянов предаваше у другите усещането за много висока култура, за изключителна творческа енергия и за свобода. Освен това, неговите дарби бяха всеотранни, той успяваше във всичко, с което се захване и бликаше от сили да помага на приятелите си и да ги разбира и съвместно с тях да разбира света. Той беше храбър, честен, неустоим и остър като бръснач. Разглежданата мемоарна книга по някакъв парадоксален начин, има високи художествени качества, но е трудна за възприемане, защото авторът не се представя само в положителна светлина (Ичевска 2013). От такава гледна точка, тя не е достатъчна за да представи харизмата, качествата и героиката на автора, тъкмо поради които целият негов живот и оставеният му словесен отпечатък са станали възможни. В крайна сметка, трилогията остава паметник на своя автор, на неговия голям дух, смелост и интелект, на умелостта му да преброява, обръща и открива живота, да живее и създава!

Романът е богата летопис на живота и нравите на образованите столични прослойки, на писателите, на отделни личности, златна жила за литературните историци и културните антрополози. Писателят разсъждава за обществото и системата, за приятелската етика, по основни въпроси на съществуването, за изкуството и литературата. Завладяват проявите на будната му обществена съвест и мисъл, отношението му към моралните основания на социалистическия строй, реакциите му (мисли, думи или действия) към действителността на 70-те, 80-те и 90-те години, винаги открити и смели, със загриженост за съдбата на България.⁷ В романа се съдържа богата информация за София. Столичният град е епицентърът на много важни събития, разтърсили страната, гнездото на описваните авангардни кръгове и прослойки, които обитават пространството по неповторим и разпознаваем начин. Дамянов дава много описания на града, на любими места, на времето и хората, и обяснява софийски топоси, в които е запечатан специфи-

⁶ С Радой бяхме съученици (1985 – 1989 г.) и приятели. От личните ми контакти с него мога да свидетелствам, че не откривам разминавания между описаното и моите спомени и впечатления от неговите разкази за споделеното от баща му и за тяхното житие-битие.

⁷ Например, авторът изразява много недвусмислено негативното си отношение към т. нар. „Възродителен процес“, той се чувства приятел на българските турци, въпреки турските терористични атентати с някои от които се разминава на косъм (с. 429, 449, 491–493).

чен дух. Освен това, трилогията съдържа информация за кухнята на неговите разкази, за случките и хрумките, от които ги е изплел. Макар и топографската и друга конкретика на разказите му да има условен, фикционален характер, защото тя не носи документална информация и е универсално съотнесуема, все пак е интересно да прочетем за това как например на пл. „Славейков“, пред него, реално се е разиграла сценката, превърната в сюжет на разказа „Паскалев“ (с. 402) (Москова 2013).⁸

Авторът се връща към живота си в родната, любима София от Мадрид и Барселона, които му напомнят за нея. Повествованието в първата част на трилогията „Мариел“ се води в „аз-форма“ като изповед пред и за друго лице (Мариел). Затова и имената на описваните действителни лица са скрити зад техните испаноезични еквиваленти – подход, който се запазва за тях и по-нататък. В обяснителния режим към възлюбената му от Куба, са включени и представяния пред чужденката на важни софийски топоси. Вторият и третият роман са написани в „ти-форма“. „Студентът по хармония“, под формата на неизпратени писма, се обръща към приятеля Виктор Пасков. Третият роман може да се нарече емигрантски. В него автобиографичният герой и разказвач се обръща към своя рано загинал син Радой. Когато тук се говори за София, понякога е с пояснения към сина, който може да е забравил някои неща от детството. Описани са и техните периодични завръщания на гости, където са отразени впечатленията от бурните (в негативен смисъл) промени в столицата и страната от началото на 90-те години на ХХ в. („мутренските времена“).

Водещо място в структурата и развитието на първите два романа, които са с времеви обхват 70-те и 80-те години на ХХ в., заемат две много редки за българския интелектуален живот личности и присъствия - на психиатъра, писател и интелектуалец д-р Любомир Канов и на известния български писател и музикант Виктор Пасков. Авторът представя тези двама опозиционера и знаменосци на свободолюбивия български дух не винаги в най-светли краски, атакува ги с разследващия си стил. Д-р Канов („Енаморадо“) досега създава впечатлението, че не желае да отвърне на хвърлената ръкавица, като се произнесе по всички подробности около предисторията на своето дисидентско мъченичество.⁹ Пасков, когото Дамянов боготвори заради таланта му и подкрепя, умира преди да види увековечен своя литературно-документален образ. Така, интересният въпрос за литературоведите, доколко неговият герой Георг Хених съответства на реалния си протип - цигулар и лютиер от старата чешка имиграция, остава неизяснен.¹⁰

⁸ Разкази, в които е изобразена София, са „Кукувицата“, „Квенкер и лисицата“, „Плен“, „Птичи поглед“ (Дамянов 1982), „Щастие“ (Дамянов 1985), „Втора хирургия“, „Изкуството на разказа“, „Златният дъжд“ (Дамянов 2009). Софийски сюжети имат някои негови приказки – „Приказка за хляба в столицата“, „Откъде идва млякото“ и др.

⁹ Виж филма на Влади Киров за Любен Канов „Класификация на спомени“ (2010) и интервюто му „Страхът не си е отишъл, а е още тук“ с Яна Пенкин (2009). Него Киров има предвид в „Декадентът“ (разбирай „дисидентът“) във в. „Комсомолска искра“ от 1977 г. „Енаморадо“ е описан на десетки страници от първия роман, който е много повече „балада“ за него, отколкото вторият роман е „балада“ за Пасков (с. 110, 113, 244, 246, 252, 262, 266, 268, 290, 324, 326, 340, 410–411).

¹⁰ Такъв лютиер и цигулар действително е живял и е имал ателие в района на ул. „Волов“, недалеч от дома на Виктор Пасков на ул. „Искър“, до пресечката с ул. „Париж“ (до 1986 г.). Дамянов се съмнява дали лютиерът е завършил живота си така, както го е описал Пасков, защото не открива следи от него в дома за стари хора в с. Хайредин (с. 547).

Нека направим уговорката, че при спомените за толкова близки човешки взаимоотношения, в които страните са се почувствали лично засегнати и не са могли да се изяснят приживе, не може да се очаква да има само „черни“ и „бели“, „истината“ е много по-сложна и обикновено непостижима във всичките си нива, и още повече: тя е неизразима словесно.

В първата част Красимир започва разказа си от 1969 г. от Куба, от студентските си години. Той е буден младеж, надарен с богато въображение. Справя се с лекота с инженерното си образование (както по-късно с всичко, с което се захваща) и има време да чете художествена литература и да я изучава. Родителите му – Радой и Лидия, са работливи архитекти, които на младини са били ремсисти и си остават честни и западени комунисти (майка му е секретар на съюза на архитектите (с. 235). Завърнал се в България при своите баби, Краси желае да участва в истинска, лелеяна от детството му революция, подобно на Че Гевара (с. 40). Неговата кубинска любима емигрира нелегално в САЩ и той не може да се върне при нея, което по-късно ще го води до тежки душевни сринове. Но в ход е друга, световна и родна революция на освобождаване на нравите в която младият човек се впуска. Купоните, похожденията, комуналният начин на живот вървят с пиене и денонощни разговори за изкуство, за прочетеното, за смисъла на живота. Той е щастлив да има за приятели двама изявени бъдещи творци, с които израства творчески и бохемски. Те го съпътстват през целия му живот, разговарят по широк спектър от въпроси. Александър Кандов („Алекс“, „Ал“) е музикант, син на учени, известен композитор, по-късно емигрират заедно в Испания. Влади Киров („Младу“) завършва немска филология и след 1989 г. се утвърждава като кинорежисьор документалист и писател. Те се спускат с лодка по Дунав до делтата му, което става задължително приключение за всяко лято. Младежите и приятелките им (някои от тях по-късно техни съпруги) правят първите си писателски опити и публикуват. Веднъж провеждат творческа среща с Валери Петров в дома му на ул. „Елин Пелин“ (с. 284). Ориентирайки се в изкуството, търсейки контакти в творческите среди, те се развиват като субкултурен „магнетофонен“ младежки авангард на изкуството, по-късно част от т. нар. „млада художествено-творческа интелигенция“ на социалистическа България.

Дамянов броди из града в постоянно търсене на среда за приказки и за споделяне на грабналите го художествени и интелектуални впечатления и открития, на новите си творчески идеи. Неговото лични качества го правят неоспорим, но неафиширан лидер в светските среди. Като цяло Дамянов се движи в сферата на мъжкото приятелство, характерно за античния идеал. Интелектуалното общуване е съставна част от един пълноценен живот на героя. Жените са в ролята основно на красиво допълнение към славата на мъжа (може би характерно за



поколението), а не като партньор, с когото да се постигне душевна и интелектуална близост. По-късно избраната съпруга става вярна следовница на мъжа си. Изключение правят само бабите на Красимир, които са интелигентни жени и разказвачки на истории. Те го отглеждат и го наставляват, а той ги обожава.

Когато на общия приятелски и компаниен хоризонт изгрява звездата на „Енаморадо“, Краси и много от другарите са привлечени неустойимо от внушителната му фигура. Доктор Канов е млад психиатър, който се държи и говори дисидентски, и същевременно води бохемски (и плейбойски) начин на живот, свири в апокрифни (домашни) рокендролгрупи, организира среднощни турнири на карти и на шах, търси с кого да се боксира.¹¹ Около него се формира волен кръг от млади интелигенти – мъже и жени, над които той има поразително влияние. Макар и спортист (добър плувец и гмуркач дори сред акули, боксьор, скиор), Краси не обича колективните състезателни игри и участва на срещите само като зрител. Двамата млади и силни мъже се сближават и започват да се изповядват един пред друг. Канов също пише разкази, но оценката на Красимир за тях не е висока (с. 116). Професионалната оценка на Камов за Дамянов (по думите на Алекс) също не е особено ласкава (с. 267). Изглежда че д-р Канов не иска да се побратимява с инж. Дамянов по пътя на творческото им самоусъвършенстване. Между тях се поражда съперничество на мъжаркско и интелектуално светогледно ниво, което нараства и достига драматични размери. Впечатляващо е описанието на голямото градинско парти на вила в с. Лозен, в което се събира подбран светски хайлайф, който живее „като по филмите“ (с. 113, 116–119). На него Канов се боксира с Дамянов и го удря тежко (сваля го на два пъти). Двамата охладняват един към друг, но Краси продължава да го цени и да търси тайната на неговата харизма. Авторът вълнуващо разкрива историята на следенето на доктора от Държавна сигурност (ДС), на делото срещу него през 1977 г. и описва отзвук на случилото се сред приятелите му. Осъждането и затварянето на д-р Канов дълбоко разтърсва жизнените основания на писателя и бележи поврат в схващанията му за обществото. Той за пръв път усеща ледения дъх на тайните служби и тяхната агентура.¹²

С личностното си съзряване Красимир Дамянов подлага на изпит отношението си към социалистическия строй, в чиято справедливост той, поради семейното си възпитание, е склонен да вярва.¹³ Още повече, че, както посочва

¹¹ Дамянов предава думите на свой познат, според когото група медици, юристи и инженери, сред които и д-р Канов, започват първите български експерименти с ЛСД с научна цел в Медицинска академия (с. 110).

¹² Един от 12-те приятели на д-р Канов се е оказал доносник. За капак Краси открива в семейния си апартамент подхвърлени от незнайни лица документи на непознато семейство, което допълнително го изважда от равновесие (с. 276).

¹³ Краси пише, че като малък вярвал че комунизмът ще победи, и като порасне, ще кара безплатен велосипед. След 1968 г. почти всички станали безразлични към българския социализъм, но живеели с усещането, че той ще трае още дълго и трябва да се съобразяват с правилата (с. 240). Краси определя България като „нашата китна“, „добре охранявана“, „идилична“ „детска градина“ (с. 262, 283) и като „цяла една страна с митничари“ (с. 271). На друго място пише: „Аз не исках да приема мисълта, че живея в концентрационен лагер.“ „Не че бях особен почитател на нашето устройство (спомни си дървенияците, които стрижеха и бръснеха наляво и надясно, забраняваха „Бийтълс“, Борхес, Набоков, Буковски, Кафка...“ (с. 239). Той не приема понятието тоталитаризъм като адекватно на тогавашната българска действителност.

авторът, неговата младост протича по времето на „този негов възможно най-хубав от всички възможно най-хубави варианти, който ни се падна“ (с. 430).¹⁴ 60-те и 70-те години са време на успешни модернизационни социални (социалистически) политики и експерименти в световен мащаб. Да не забравяме колко силно време е то за архитектурата и градоустройството, към които авторът и неговите родители принадлежат професионално. Освен това, както става ясно от романа, той в известен смисъл живее като привилегирован, животът му е уреден, носи житейската нагласа да прави каквото си иска, чувства се относително защитен от органите на реда (с. 106).¹⁵

Но животът го среща с тъмната страна на някои вярващи комунисти, бивши партизани или партийни аристократи. През 1972 г., Краси става свидетел на спречкване между пенсионер-пешеходец и шофьор на москвич на Витошка („нашето Пето авеню“, както пояснява). Невзрачният наглед дядо опира голям никелиран пистолет в слепоочието на шофьора и го зарежда с думите „Гад мръсна!... Не мужа да мъ застреляш в балканъ, ни в Дирекция на полицията, три пъти съм ръняван, в три затворъ лежах и три инфарктъ имам, та ти ли се намери да ме стъпчеш?!...“ Приятелката на Краси се разплаква. Тя „...не искаше да повярва, че сред милионите почтени граждани се разхождаха и такива, които още обитаваха шуми и балкани. Колко ли бяха, питаха изплашените ѝ очи.... Няколко десетки? Няколко стотици или хиляди?“ (с. 100–101).¹⁶ През 1975 г. приятелят му Влади го води в луксозната къща на неговия тъст – скулптора Димитър Остоич (тогава председател на СБХ), който по това време работи над бюст на Леонид Брежнев. Студенината на високостоящите, тяхното чувство за издигнатост и превъзходство са стряскащи (с. 226).¹⁷ Класовата омраза към децата на осъдените от Народния съд е жива и в службата (НИПК) на Красимир. „И двехилядната да стане, синко..., няма хляб за фашист тук“, отговаря неговият шеф на молба да назначи млада чертожничка, дъщеря на осъдени от Народния съд (с. 269).

Във втората част на трилогията се разказва за професионалното му израстване като писател. Романът е по-прибран, по-частен като наблюдателна повърхнина, така да се каже, по-специализиран. Повествованието започва с перипетиите около издаването на първия му сборник с разкази в Пловдив. В срещата на Дамянов с музиканта Виктор Пасков през 1982 г. (добрата фея на тяхното запознанство е редакторката Христиана Василева), неговият автобиографичен герой успява да удовлетвори своя стремеж да си намери равностоен боен и творчески другар. С когото да постигнат общо разбиране по въпросите на творчеството, да докажат, че може да се пише съвременно, по западному, без компромиси с властта и

¹⁴ В интервю пред Ивайла Александрова той твърди, че „краят на 60-те до началото на 80-те е най-щастливият период, който изживя България, нък и светът.“ През 80-те крилата на волния живот с фантазия са подрязани и ти „живееш с чувството, че имаш капак отгоре, че не можеш да си подадеш главата и че нищо не можеш да промениш.“ (Литературен вестник 2014, бр. 21.)

¹⁵ Дамянов не е типичният за социализма български мъж, герой на спестяването. Той е герой на изтрезвяването, на овладяването на творческите енергии, на правото да бъде себе си, винаги честен и пряк.

¹⁶ Тази случка е разработена по различен начин в разказа „Изкуството на разказа“ (Дамянов: 2009). Става ясно, че произшествието е станало на пресечката на бул. „Витоша“ с ул. „Парчевич“. Там по-късно е било открито питейно заведение – павилион, посещаван от студенти.

¹⁷ Красимир пише че според Влади скулпторът е изиграл решаваща роля в „натопяването“ на „Енаморадо“ (с. 270).



конюнктурата и да „взривят българската литература“. Писателят разказва историята на съвместното им пробиване в официалния свят на българската литература, за израстването им като творци. Осем години те общуват дълбоко и разтърсващо, изповядват се един на друг, търсят себе си и се изгубват в начина си на живот, обитават изолирани места, където неуморно творят и разискват, бохемстват. Решени са на всичко, готови са да жертват цялото си време, да дадат всичко от себе си, за да постигнат съвършенство и успех.

Специално е описан институционализираният свят на творческите полета у нас през соца, на литературата, на музиката, на киното, хванати в съответните професионални творчески съюзи. Това е антропология на властовите структури в изкуството през тоталитаризма, на играта на власт и на видовете отношения между колеги творци, били те работни, приятелски или като на „политически животни“ (по Аристотел). Формалният, официозен и неформалният, апокрифен живот на казионните съюзи протича в столовете и ресторантите, в които достъпът е само с членски карти. В тази среда творческият тандем Дамянов–Пасков се развива до неподозирани висоти, наричат ги Том и Джери. Те общуват с известната бохемка Нина Вежинова – вдовицата на Павел Вежинов, който преди да почине, е одобрил за печат техни произведения (с. 462, 469, 478). Дадени са много описания, характеристики и диалози с членове на СБП и на Съюза на филмовите дейци, в които изобилства от византийско коварство и сложни игри.

Духът на 80-те години е застоен, а от 1986 г. всички се вълнуват от аварията в „Чернобил“, курсът към „Гласност“ и „Перестройка“ и четат в „Литературная газета“ и сп. „Новый мир“. Красимир описва много ярко и документално подробно своята роля на другомислещ в творческите съюзи и първите стъпки на опозицията, на които е свидетел, и в които участва. Подтикнат от Атанас Наковски, който завежда отдел „Белетристика“ в издателство „Български писател“, през пролетта на 1987 г. той се изказва дръзко на писателско събрание в парк-хотел „Москва“ (с. 461–465). Предупреден от своите колеги, той постъпва в Киноцентъра, който се оформя като „резерват за дисиденти“. Първата пъпка на демокра-

тизирането на обществения живот в България е прожекцията на документалния филм „Дишай“ в „Дома на киното“ на 8 март 1988 г., където е учреден Обществен комитет за екологична защита на град Русе.¹⁸ *„Екологията се превърна в антиправителствено съзаклятие, както за поляците – католицизмът, и за източногерманците – туризмът... Движението бързо излезе изпод контрола на властите. Центърът му се измести от „Кристал“ в Южния парк, закотви се, остана там до края на международния форум и продължи и след него“* – пише Дамянов (с. 494). Авторът описва голямото шествие на независимото сдружение „Екогласност“ срещу изграждането на водоснабдителен комплекс „Рила“ от кино „Петър Берон“ до парламента на 3 ноември 1989 г., завършило с физическа разправа над неговите инициатори, сред които артистът Петър Слабаков.¹⁹

Авторът неведнъж си задава въпроса имало ли е дисидентство в България. Той сам се определя, наедно с другомислещите си приятели, като „дисидентстващ“ словесно (с. 659), като човек съпротивляващ се, без да е герой, един от многото българи, които са запазили личното си достойнство. Негови колеги, някои членове на партията, участват в Клуб за подкрепа на гласността и преустройството, в който той и Михаил Неделчев за малко не са поканени. *„На следващия ден, в неделя, пети май, изпоарестуваха цялото им сборище... и по този начин останах извън анализите на най-новата българска история“* (с. 489).

Следват неповторими описания на митингите, протестите и на новия частнически бум. Дамянов описва политическата поляризация на всички нива в обществото и семейството. Той е потресен от разкритията за лагерите и ДС. Ядосва се, че на първия масов митинг за премахване на член 1 от конституцията на НРБ на 14 декември 1989 г. (на който е заснето прословутото изказване на Петър Младенов, показано седем месеца по-късно) не е избухнала истинска революция, за което лично се вини, тъй като от името на СДС е призовал с мегафон от терасата на Студентския дом протестиращите да не атакуват парламента. През следващите дни Дамянов разбира, че медиите са спуснали информационен чадър и в страната не са известени за софийския революционен подем. Той лично изчислява, че на митинга са присъствали над 300 000 души и споделя този факт с памфлет от Пловдив (с. 501–503). По времето на „Градът на истината“ последва контрареволюционна акция. Впрегнати са ретроградни сили от страната с участници в т. нар. „Възродителен процес“ („автобуси с биячи“). *„Заплахата на провинциите да отцепят бунтовната столица бе влязла в действие“* (с. 507).

След като е уволнен от киноцентъра и се скарват с Пасков, Дамянов става шофьор на такси в София и страната, за да може да изхранва семейството си. Той е наясно, че първите демократични избори ще бъдат спечелени от реорганизираните се комунисти. На синия протест преди обявяването на резултатите той се сблъсква с революционна плебейска вълна, която е антипод на първите

¹⁸ Красимир не описва това събитие, но за този филм аз научих подробно от Радой през април същата година. С него решихме да участваме в училищния стенвестник с репортаж за хлорните обгазвания в Русе. На следния ден Радой ми съобщи посърнал, че баща му е реагирал бурно и му е забранил да дисидентства. От романа излиза, че Красимир е имал лични проблеми със съседите и че е очаквал да бъде съден за причинен от него инцидент през 1980 г., което обяснява неговата реакция.

¹⁹ Краси пише: *„...най-сетне нещо се беше случило...“*, *„защото наистина се бе случило в това проклето нашенско блато и сред вонята“*, като сам е *„загледан в концентричните окръжности след камъка, който ги бе предизвикал“* (с. 496).

демократи, „брадатите интелектуалци“ „с чудноват политически речник“, които са „туткави, себични, суетни, но хора“... „Тия бяха опасни. Кой ги докара? Откъде изпълязяха?“ „Бяха изпълязали от преизподнята.“ (с. 515–516).

Съдбата на младия мъж се определя от социалната среда, която му предоставя обитаваното населено място, и от духа на епохата. В големия град поколенческата история е най-ярка, с най-масово участие, отличава се с по-голяма критическа маса (концентрация) и свобода (скриване в групата или възможност за анонимност.) Големият град има много лица. Водещо значение има атмосферата на обитавания квартал. Човек може да премине през различни социални среди, от които, особено на младини, има възможност да избира. Намесва се и случайността. Нека проследим пътя на младия Дамянов през живота и софийската среда.

Красимир израства и се формира като личност в кв. „Банишора“. Той живее в близост до ул. „Опълченска“ и бул. „Сливница“, в къщата на баба си Калиопа и брат ѝ Мина, които са македонски бежанци от Струмишко. За себе си пише, че притежава „инстинкт на момче от краен квартал“ (с.113). Обвиняват го, че имал „бабаитски стил и квартален хумор“ (с. 479). Банишора е първият работнически квартал на следосвобожденска София. Квартал на къщите, дворовете с дървени оградки към улиците, боядисани в зелено (тараби), животът по улиците. Можем да съжаляваме, че писателят само загатва за детските си години в родната махала. Дамянов описва квартала и околните фабрики по повод прелитането си над него със самолетче на гражданската авиация на път за р. Дунав (с. 282). В разказа „Птичи поглед“ четем:

„Четири остри кули стърчаха право нагоре към завиващия самолет, сенките им докосваха квартала, обсадил в подножието някогашния редут... Два четириъгълника един в друг – геометрия, лишена от въображение, декор... макет! Сякаш някой нарочно го беше залепил там от восък, този червеникав затвор.

И изведнъж му стана мъчно! За това, че е бил дете, живял е тук толкова отдавна, че е вярвал в тайната на замъка Иф, че цял живот отдолу е виждал само една стена, страшна и злоееща, поделила света на две – тъй жалка отгоре! Мъчно и за невероятните, главозамайващи истории, измисляни в подножието на тайнствения хълм, където се беше родил – в ниските и схлупени къщи на този квартал. За легендите, за крадците, бегълците, фалшификаторите и митовете за убийства със зловещо прости приспособления – отвертки, павеа, бутилки със строшени гърла в масата... Къде е страхът, оня тайнствен и подтискащ детски страх, когато минаваш под кулите... илюзия на една стена.“

В Ючбунар, Коньовица, Батолова воденица, Драз махала, Банишора и Гевгелийски, които са формирани от бедни трудови имигранти със селски и дребен градски произход от различни български краища, кипи живописен живот, наситен с апашка романтика.²⁰ Тук има много стари кръчми, в които се пиянства до

²⁰ Банишорци, съвременници на Дамянов, писали за Банишора са психологът Борислав Нинов и големият драматург и писател Станислав Стратиев (1941-2000). Книгата на последния за деца и за детството му „Самотните вятърни мелници“ (1969) има дискретен банишорски декор. За славната си ючбунарска младост накратко пише Иван Славков (1940-2011) в „Батето, том 1“ (2010). Голям коньовичар е Бути Барабата (Марио Събев), възпял в някои от песните си атмосферата на стария квартал.

късно. Възрастните хора носят духа на занаятчийската консервативност, вярващите продължават да ходят на църква. Тук растат корави мъжки момчета, които говорят на присъщия за тези квартали софийски тарикатски жаргон, играят на комар (на ашици) и в махленската традиция се учат да пият от рано. Един към друг се обръщат на типичното софийско „копеле“, което вероятно е донесено от македонските бежанци.²¹ Децата се забавляват с идиотски лафове и други форми на гаменски фолклор.²² Устройват се боксови турнири на улицата (с. 117–118). На Великден младежите се скитат из града и влизат в църквите да искат огънче от попа (с. 45.) На Великден Краси и другарите му палят вестници пред конете на милиционерския кордон, обградил Александър Невски за да ги дразнят. Веднъж, конните милиционери ги преследват с вдигнати палки. Каквито и бели да направят в махалата, никой не предава другарите си на кварталния милиционер. Пораснали, те остават задружни и непокорни.

Движението от крайния квартал, покрай Бирената фабрика, надолу, през „Лъвов мост“ към градския център (Халите и Централна минерална баня) е описано в разказа „Кукувицата“. Това е алегория на житейския път на човека. Момчето се включва в радостна погребална процесия, участниците в която с времето оредяват и стават изморени. След разцъфтяването на живота на човека в центъра, свързан с възпроизводство и пиене с другари (действието се развива в хладни приземни кръчми), последва обратно движение на процесията извън града, покрай крайградски фабрики, до гробището, където той се озовава на собственото си погребение. Разказът акцентира на музикалното усещане от процесията, представена като небивал карнавал (в духа на магическия реализъм). Ето как документално описва този реален факт от живота на Банишора Борислав Нинов в разказа си „Козелът“ (Нинов 1993: 17): *„В Банишора улица „Козлодуй“ беше известна като улица „Гробарска“. По нея се извършваха погребалните шествия на Западна София. Катафалките, лъснати и лакирани в черно, се теглеха от четири черни коня. Най-отпред пристъпяше младо момче с кръст в ръце. Следваха го по-възрастни момчетии с хоругви и различен брой попове – кой за колкото можеше да заплати. След катафалката, облечени в черно, бавно и опечалено пристъпяха близките на покойника, хванали се под ръка и объркващи крачките от нестройния ход на конете. Следваха роднини и познати, съмахленци. Накрая вървяха сеирджии, бездомни и тумба деца, които държаха в ръце картонени чинийки с жито и домашни сладки. Ядяха за „Бог да прости“, смееха се и се ритяха.“*²³

Интересна е сцената на събарянето на къщата на Алекс през 1977 г. Тогава е разрушена и кварталната баня, за да се построят блокове (Нинов 1993: 21–24). Досущ като учения (доц. Денев) от филма „Двойникът“ (1979), бащата на Алекс, професор по механика, отказва да напусне родната си къща. *„Сърцето ме заболя,*

²¹ „Алекс никога не казваше „приятелю, приятелю...“, а „копеле или най-много „куре“, както си викахме в столицата за разлика от грозните обръщения – чакали, дизове, майни, авери, хюмнета – на тия от провинцията“ (с. 21).

²² Краси пише: *„Онази нощ направих преглед на целия международен футболен отбор, който помнех от ранния пубертет на дете от краен квартал...“* Изброени са имена като „Мусесака да Бара“ и др. и *„големия Онан Мастурбасян, почетен вратар и гост от клуба на самотните сърца“* (с. 241). По повод качването си в тролея, Краси цитира студентската песничка: *„Щом се к'ачи на тролея, / почва да ми става хея. / Еа!..., Еа!... Еа!“* (с.13).

²³ Шествието пресича бул. „Мария Луиза“ (тогава „Г. Димитров“), където според Нинов е имало хотел с кръчма, към гробищата, докато фантастичното шествие на Красимир вероятно завива надолу към Лъвов мост.

като я видях: отчуждаваха махалата по новия генерален план и земетресението ѝ бе дошло като „удар по милост“, камата, с която доубиват бика, ако матадорът не си е свършил докрай работата. Под вишните агонизираше цяла една цивилизация и с нея – част от мен.“ (с. 263).²⁴

Красимир описва част от младежкия живот в Банишора с първия си приятел Алекс. Те карат лудо колата на бащата на Ал в малките часове в нетрезво състояние и бягат от милиционерите в задните дворове на къщите около Централните софийски гробища (с. 122). Към 1974 г., „след дълги съдебни битки“, Алекс получава наследство в стара къща на ул. „Козлодуй“ към гробищата (с. 227, 653). В помещението в мецанина на някогашната пекарна (наричат го „Бърлогата“) те живеят, канят гаджетата си, обсъждат изкуството и по-късно, заедно с Виктор Пасков, творят.

Краси редовно обхожда града на шир и дълж от гарата през центъра до ж. к. „Хиподрума“. С приятели (Влади, Канов) се изпращат пеша след полунощ. Две десетилетия той редовно посещава повечето кафенета в центъра на града. Сред тях са „Родопи“ на пл. „Възраждане“, където като младежи зяпат гиганта боксьор Божко Лозанов (с. 121), „Дълбок зимник“, „Шапките“ (с. 281), „Колумбия“ (с. 480, 85), „Правото“ (с. 257), „Стария Берлин“ „зад опашката на коня“ (с. 253, 258), „Бамбука“ (с. 158), „Дома на покойниците“ – „така наричаха заведението с форма на остъклен ковчег“ (с. 270).²⁵

Ето как Симеон Янев описва литературните кафенета на столицата: „Салоните“, където авторите на високата литература обикновено можеха да се срещнат в 70-те и 80-те години в София, бяха кръчмичката „Видинска среща“, „Журналистите“ на Графа, кафето „Шапките“ на Славейков, „Покойниците“ на Раковски, „Сивото поточе“ на Ангел Кънчев.“ „Във всеки провинциален град имаше по едно-две (в големите и повече) такива заведения, където сред винени пари и облаци дим се говореше за литература...“ „Други такива места, но за начеващи автори и в един малко по-ранен период, бяха студентските „Грозд“ и „Дълбок зимник“ на Орлов мост.“ (Янев 2008: 121–122, 145).

Красимир принадлежи на следвоенното поколение, което има своя ярка специфика. 60-те и 70-те години са време на младостта. За 1971 г. той пише: „Никога, никога не помнех родината си толкова красива, чиста и отрупана с цветя и красиви момичета като онова влажно лято.“ (с. 89). На младостта залагат големите модернизационни проекти (на индустриализация, урбанизация и т. н.). Социално-икономическите условия през казаните десетилетия предоставят на младия човек повече свободно време, по-късна социализация, той се чувства освободен от йерархиите и задълженията на миналото. Консервативният семеен и обществен морал се пропуква. Младежите се събират в групи, намират свои социални острови, излъчват своя атмосфера. Социалистическата власт набляга на „правилното развитие“ на личността чрез достъп до туризъм, спорт, изкуство, периодика,

²⁴ В края на 70-те години жителите на някои квартали като „Разсадника“, „Гевгелийски“, „Шекер махала“ и бивши софийски села като Слатина и Подуяне, във варварския стил ала Чаушеску, са натикани в панелни блокове, изградени на мястото на съборените къщи с дворове.

²⁵ За прочутото кафене „Бамбука“, което се е намирало до Народния театър, в сградата на Гендович, Дамянов дава следното описание: „Беше едно от централните кафенета със стара слава от предишното десетилетие. По онова време само територия на тузари и богати арабски студенти. Първите скандали с проституция от висока класа“. За по-късен период от живота си авторът споделя: „В началото на 83-та..., особено след въвеждане на проверки срещу безделието, продиктувани от новата съветска линия, беше станало опасно да се седи по кафенетата; вече няха печат в паспорта, че работя в „Паметниците.“ (с. 392).

книги (френското кино е масово, преводната литература на нашумели западни автори бележи разцвет). Атеистичното възпитание премахва някои поведенчески бариери. В „социалистическите“ условия на безхаберие и на отнета частна и лична инициатива, младите хора търсят начини не само да се развиват и забавляват, но и да заобиколят официалните култови форми и пропаганда, по възможност да заявят себе си като различни.

Следвоенната генерация излъчва и свое разпознаваемо литературно поколение („следаприлско“). След „Хрущчовото размразяване“ младите български писатели намират свои пътища да избягат от сковаващата хватка на вече буксуващия канон на „социалистически реализъм“. Млади разказвачи като Димитър Паунов, Кольо Николов, Димитър Яръмов, Станислав Стратиев, Янко Станоев и др., определяни като автори на „инфантилна проза“, показват най-вече своя иронично-игрив светоглед, напук на изискванията на „истинския“ живот, който за тях е скучен и сив.²⁶

За света на 60-те години е характерно стихийното увличане на младите към общосподелима младежка естетика и култура, която принадлежи на една „масова култура“ на англоезичния Запад, възникнала там спонтанно, доразвивана на пазарен принцип. Световният феномен на рокендрол (суб)културата има ясно изразен бунтарски подтекст. Независимо от това, като част от развитието на обитаваните съобщества, се шири гаменството и хулиганството, особено футболното.²⁷ На Стария континент бийтълсовата и стоунсовата младеж, облечена в ученически униформи, се вихри в забави (които у нас са прекъсвани с дръпване на шалтера от бдителните милиционери). С риск от елементаризиране, това волно, всесветко поколение на любовта може да бъде представено с няколко задължителни черти. Момчетата носят мини-мода и се държат витално. Момчетата са склонни на спонтанни сбивания и напивания, както и на сдругаряване. Говорят на локален сленг, с който се отграничават от възрастните и показват съпротива към реда. Търсят възможност да се проявят с предизвикателно, смело държание, да са различни в колективно споделен жест. А възможности за неприятелски срещи в едно наситено градско пространство с развит обществен транспорт съвсем не липсват.

Краси описва няколко свои драматични сблъсъка с представители на старото консервативно поколение. Така например, през 1972 г. той се завръща с приятелката си от сватба в трамвая и със свободното си поведение успява да възмути възрастен мъж, който го нарича „скот!“. В последвалото спречкване

²⁶ Симеон Янев разкрива условията и факторите в творческото формиране на следвоенното литературно поколение в широкия контекст на промяна на българската културна среда (Янев 2016). Критикът пояснява че разглежданото от него поколение се легитимира „като „инфантилно“ в трите смисъла на понятието – като незряло, детински безотговорно, като критично настроено, но в обхвата на малката правда и като поколение, обърнало гръб на заветите на бащите и предходниците“ (Янев 2018: 145). Към него авторът причислява посмъртно Пасков и Дамянов (така да се каже, без да ги пита). Любопитен е начинът по който Дамянов характеризира „нашумелите автори на така наречената „инфантилна“ проза: оплешивели момчета с чисти души, с малки изключения, родени на село, които се влюбваха трагично, гаджетата ги напускаха и те страдаха екзистенциално в големия град, а аз най-много ги ненавиждах поради евентуална прилика с тях“ (с. 389).

²⁷ Все още са живи традициите момчетата да се бият със съседния двор, и, пораснали, да обикалят из града в търсене на бой с другомалхенци. Футболното и друго хулиганство е вече третият възрастов стадий на „биткаджийството“.

възрастният му дава урок. Оказва се, че той е пенсиониран о. з. полковник от ДС (с. 105). Съдят Красимир за „дребно хулиганство“, „заради оказване на съпротива на представители на властта“ и „неморално поведение на публично място“, както и за отправената закана „Като дойдат китайците, очите ще ви извадим!“ (с. 108). Но полковникът се оказва от старата гвардия, той е скромен (вози се в трамвай) и е честен (признава, че пръв е нанесъл удар). Може би това спасява Красимир, който чува зад гърба си виковете на съдията „Вън! Вън! Двама имам като него вкъщи. Какво става с тази страна, бе, с тия младежи, Първанова!“.

В квартала срещу „Военна болница“, където живее приятелят му Влади, също от „добър произход“, Краси заживява нов волен младежки живот. В квартира на последния етаж на нов блок („Покрива на света“, „Ръба на Света“) младите хора живеят като отворена комуна, без никакви задръжки. Всички около него знаят френски (без Краси, който владее испански), четат френски поети, но идват и съмнителни елементи с профил на млади рецидивисти. Краси документираща богатия младежки живот, който може да даде храна за кинематографично заснемане в стилистиката на безкраен сериал. Техните живеят наблизко - в ж. к. „Хиподрума“ (на ул. „Булаир“), в интелегентски блок на новата висока средна класа, проектиран от неговата майка. В тази градска зона се оформят една част от софийските „квартали на богатите“. През 1976 г. младото семейство Дамянови получава от тъста (капитан първи ранг от ВМС) ново жилище в блок в ж. к. „Толстой“ от „епохата на победилия социализъм“ (може би бл. 48) (с. 215, 259, 263). Той също е предназначен за новата висока средна класа, но тъкмо с противоположен на интелегентския профил. Съседите му са сред силовите крепители на „победата“ на комунизма, слушат сръбска музика и не могат да понасят чак до 1989 г. неговите интелегентски крайности и купони, озвучавани от Висоцки, фрий джаз, Албан Берг, на които той крещи от балкона „Солидарност“. Дори се стига до момент на публичен линч („другарски съд“) над Красимир (с. 255).²⁸

Членовете на интелектуалната и разгулна софийска среда на Краси се борят да бъдат истински и честни. Животът им е обвеян от героичната поза да са остри, безкомпромисни, но също така и възможно най-модерни.²⁹ Тяхната компания е и творчески, и донякъде дисидентски (но за собствена консумация) снобски кръг.³⁰

Краси ярко описва хипарството на своята среда. То е, най-общо погледнато, характерното за Източна Европа елитарно хипарство на групи с интелектуално-творчески профил, които търсят себеизразяване в разпознаваеми и отграничаващи поведение и стилистика. Все пак е отминало времето на 1968 г., на световната младежка революция на хипитата, на френските студенти, на чешката

²⁸ Преди този травматичен епизод личността на писателя има още една среща с груповата другост в рамките на родния град. На едно събиране със състудентите от провинцията той избухва физически срещу тях, защото не може да търпи тяхната различна езикова и младежка култура, манталитет, „глупавите им песни“, както според него, те не понасят неговото „оперение“ (с. 78).

²⁹ Да си модерен и остър едновременно включва двата софийски тарикатски модуса – „опасно готин“ и „кофти копеле“. От пръв поглед става ясно че такъв индивид няма „да цепи басма“ на никого. Краси свидетелства, че през 1981 г. в Пловдив приятелски е наречен „гадно софийско копеле“ (с. 378).

³⁰ За някои от студентите – интелегенти с хуманитарен профил от това време са характерни презрително и снизходително отношение към действителността и стремеж към оригиналност (изразява се например в употреба на чуждици с латински корени), сам по себе си граничещ с цинизъм. Донякъде така в романа е описан „Енаморадо“.

„Нежна революция“ и др., а родната власт е взела мерки за ограничаване на „вредното“ западно влияние, проникнало и в България покрай Деветия световен младежки фестивал в София, възпят от Емил Димитров в песента „Ела в София“. Случилият се истински „софийски, палатков Уудсток“, описан от Виктор Пасков, е видян и преживян от малцина (Пасков 1993: 7-24, 30; 2008).³¹ Краси научава за тези събития по-късно от Виктор и загатва във втора част на романа си неговите приключения на млад, ученически, рокендрол дисидент, изключен от всички гимназии в България (с. 486).



Краси е типичен „битълс“, който като млад носи брада и ходи на стоп на почивка. Той оставя две описания на хипарско безпризорно ходене на море. „С него, с Ал... бяхме пътували на стоп още в гимназията. И по тази причина - спали в почти всички районни по Черноморието: лошият западен пример беше забранен – автостопът, дългите коси, старите дънки, „Бийтълс“. Бяхме съзерцавали много изгреви заедно... Семената на „цветята“, битниците, пръснати през петдесетте, прелетяха над Желязната завеса през шейсетте. Въпреки всичко не можеха да затворят границите, нито да ни вържат очите, през страната поне две или три години се точеха очуканите и изрисувани с цветя джипове на хипитата; „Париж-Бомбай“ пишеше по вратите, „Абсолютно фри“, конските черепи белееха на капациите.“ (с. 16). Второто е от студентско време с момичета („Последният голям автостоп на шестдесетте години“) (с. 20).

През 1978 г. авторът свидетелства за известно размразяване по повод повторното си сдобиване с маркови дънки от чужбина (първите му са от 1968 г.). „Светът не беше както преди, добрият наш стар свят от годините хипи, революционните години... Преди ченгетата ги смъкваша от задника ти, а сега всичко посиня, избеля повече и от знамето на ООН. Джон Ленън (оставаха му седем години живот) се оказа пръв борец за мир, по улиците плъзнаха хора с кръгли очилца... Да, какво ставаше от отсамната страна на Желязната завеса? Размразяване?“ (с. 250)

Преди казармата („изправителния дом на живота“, както я нарича), той работи в друга „ковачница за мъже“ – националният строителен обект „Аспаруховия мост“, като строителен техник на една от кулите колони (1973 – 1974 г.). Младият столичен интелегент и бохем намира среда за купон сред строителни работници, която, груба и подхлъзваща, го вкарва в опасен капан за личностното

³¹ Пасков описва невероятната история на 50-тина гимназисти, повечето от елитни столични гимназии, много от тях деца на партийната върхушка. Те свирят на китари в „Тунела“ (в парка зад Народната библиотека), слушат импровизирани концерти на „Бъндараците“ в Художествената академия, носят се като истински хипари, пушат марихуана. След тръгването на последните чужденци „хишита“ след края на фестивала следва бруталната разправа на властта с тези наши „деца на цветята“. По думите на Пасков много от тях загиват млади. По това събитие се натрупва литература. Виж например статията на доц. д-р Христо Милков, която въз основа на документи потвърждава някои от свидетелствата на Пасков (Милков 2018).

му развитие. Озовал се за първи път далеч от дома, той намира опора в природния си начин на живот и отдадеността си на строителството. В пълен контраст с фургона, където живее, е посещението на верните му приятели. Те са прекосили страната на стоп по диагонал „в търсене на народната душа“. Влади, „Енаморато“, бъдещата му съпруга Сандра и всички останали са живописна гледка на изтънчени млади творци, аристократично облечени по западна мода (с. 191–193, 211). От това време, флиртът на Краси с „дяволското начало“ се задълбочава, което постепенно води до особено сюрреалистично състояние на съзнанието му, подобно на „Енаморато“ и Пасков.³²

След като донякъде си отпочива от този опасен начин на живот, със съпругата си във Варна, където твори на таванска стаичка или на вилата на „Галата“, Красимир се завръща със семейството си в София (с. 438). Тук той се натъква на неприветливата, алиенираща среда на ж. к. „Толстой“ и същевременно става жертва на професионалните си ангажименти и кариера. Капанът на относително по-свободния творчески и обществен начин на живот на писателите и кинотворците през втората половина на 80-те години щраква и за него, и за Виктор Пасков.

Домът на семейството е далеч от центъра. Сутрин Краси трябва да се придвижва до работа не по любимия си начин, пеша, а с абсурдния трамвай №7, през „бермудския триъгълник“ под пътния възел за „Надежда“, където се случва три трамвая да се заклеят. Вечер, излязъл от „Бермудския триъгълник“ на служебните кафе-ресторанти на Писателите, Журналистите и Преводачите, той се завръща с такси (с. 388, 398, 659). Най-близкото кафене е на Централна гара. Нощем няма откъде да се купят цигари. За него ж. к. „Толстой“ е „гето“, „работническо-селски квартал“ на който по би му отивало името Теодор Драйзер или Синклер (с. 219).

Закрепостяването през социализма се изразява и в липсата на икономическа и социална мобилност, в ограниченото право на избор. Озовал се например в нов квартал с получаването на заветния апартамент, човек трудно може да се премести другаде. Проблемът се изостря със завръщането на сина Радой от Чехословакия, където е живял с варненските си баба и дядо. Той не може да се адаптира в новата подтискаща среда на градския комплекс. Атмосферата в местното начално училище е неблагоприятна за него. (По думите на Радой в Братислава са учили в класове от по 6 деца!) Той бяга от часовете с другарче, за да ловят костенурки в близката река, идваща от „Западен парк“ (с. 443). Красимир решава да премести децата си в централното 6-то училище, записва ги на стол в СБП (с. 448). С това проблемите не намаляват, защото обрича сина си на скитане из града, без чувство за дом и квартална градска родина. Радой предпочита да гостува при баба си и дядо си в ж. к. „Хиподрума“ или при леля си и мъжа ѝ, в луксозното художническо ателие на бул. „Македония“ (тогава „Димитър Благоев“) и ул. „Ивайло“. Младите художници бяха хипари. Те продаваха ръчно направени акесоари на градинката на „Кристал“, която врише и кипеше от столичен живот. Там той се запознава с раннотинейджърска хипарска комуна, с които бягат от къщи за да пътуват на стоп на „Джулая морнинг“ във Варна (с. 518).

³² Някои литературни критици като Елка Константинова и Михаил Неделчев го (ги) определят като писатели „диаболици“ (но не в пейоративния смисъл отпреди 1989 г.), срещу което Красимир възразява в интервю на Ивайла Александрова (сп. Факел експрес, бр. 3, 2008).

Времето на втората половина на 80-те и на ранните 90-те на ХХ в. са време на повишена агресия сред децата, на самоубийства и медикаментозна наркомания (диша се лепило „Кале“, взимат се хапчета „Паркизан“ и др.) Наблюдава се разцвет на класическите западни младежки субкултури. Тогавашното младежко хипи движение устройваше поклонения в памет на Джон Ленън със свещи, които се поставяха на страничната фасада на Нотариата – „стената на Джон“. Такова шествие е заснето на кадър от филма „Да обичаш на инат“ (1986). Потънал в редакторска и обществена работа, Дамянов, както сам признава в книгата си, няма сетива за тези събития.

Подтикнат от влошеното икономическо и политическо положение в страната, наред със стотици хиляди българи в зората на 90-те години, Краси бяга със семейството си в Испания. С тази рискована и смела постъпка той се надява да избяга от порочната социална среда на столицата.

Красимир Дамянов за София:

1969 г.

„Във въздуха вече звъняха хилядите камбанки от шейните на хилядите дядомразовци, кой от кой по фалшив, които кметства и служби изпращаха за детските души. Придружаваха ги Снежанки в къси полички за утеха на татковците, джуджета и джужетки от всякакъв размер и възраст. Обичайните градски пияници, все още с петте си сетива, вече се трупаха около големите бъчви, поставени пред магазините, където предлагаша евтино греяно вино. ЦУМ, джамията, Централните хали с витрините, катедралата, даже кулата с петолъчката на Партийния дом, всичко красиво и грозно, вечно и преходно, което един ден трябваше да напусна, блестеше и се смееше еднакво радостно с милиони усмихнати лампички...“ (с. 34)

1977 г.

„Излязох от „Бърлогата“ призори като замаян... Не беше време за връщане вкъщи, нито за тръгване на работа. Беше ничие време, когато градът спи предпоследния си сън, когато чуваш всичко: първите трамваи, камионите, които разкарват мляко по магазините, думтене на бидони, чаткане на копитата на конете от каруците на последните живи цигани вехтошари.“ (с. 268)

„По „Раковски“ преминаваше цветът и каймакът на софийското общество. Най-красивите момичета. Най-странните типове: артисти, музиканти, сноби, боси пияни художници, влачещи картини, продавайки ги за чаши бира, картини, които щяха да струват цяло състояние след няколко десетилетия. Беше една от най-емблематичните улици на моя град. Улицата на театри, художествени галерии, Театралния институт...“ (с. 271) (Писателят вероятно има предвид Генко Генков.)

„Нощта се спускаше над София. От Витоша започваше да духа развигорът. Оня падащ вятър, дете ти късаше сърцето и терзаеше плътта. Звънеше зад гората вечерният корнет на невидима казарма...“ (с. 169)

1990 г.

„Срещах деца по митингите, вряха се между краката на демонстрнтите, събираха значки от различни партии, забравени и изтървани предмети в блъсканиците, досущ като гаврошовци – гилзи след битка. И си беше битка. Възбудата на възрастните се предаваше и на тях...“ (с. 514).

„Времето е наше?“ Не може да не помниш химна ни от митингите!

На нас, протестиращите, но и на вас, хланаците, сините гаврошовци от синия Париж.“ (с. 652).



Произведения на Красимир Дамянов:

Защо няма бог (разкази и новели). Пловдив: Хр. Г. Данов 1982. (193 с.)

Дяволски нокът (разкази, новели). Варна: Георги Бакалов, 1985. (119 с.)

Приказки за зловли деца. Худ. Кирил Мавров. София: Български писател, 1989. (128 с.)

Приказки за зловли деца (преработено издание). Худ. Дима Дамянова. София: Сиела, 2011, (151 с.)

Дневникът на една пеперуда (роман). София: Факел Експрес, 2008. (444 с.)

Къщата на обесения (разкази). София: Факел Експрес, 2009. (192 с.)

Студентът по хармония (Балада за Виктор Пасков). Действителен роман (роман). София: Сиела, 2012. (280 с.)

Дневникът на една пеперуда. Мариел. Студентът по хармония. Hispania (роман). София: Лексикон, 2022. (753 с.)

Други произведения

Дяволски нокът. Мистерия – ад в 13 кръга – 25. 03. 2013,

<https://old.fakel.bg/index.php?t=2656>

Спомен за Виктор Пасков. Студентът по Хармония. На Разпети петък нищо не се прави, гадно момченце, не знаеше ли, не се умира дори! – В: в. Монитор, бр. 3512, 23. IV. 2009, с. 18.

Вулгарно интервю: „Животът е голям педераст“ 20. 11. 2012,

<https://old.fakel.bg/index.php?t=2311>

Литературни миниатюри от Испания (Fakel.bg, 2013 г.)

Неосветените неща: Прегърнатите сгради I, II, III, Неосветените неща: Испански битаци I, II, III, IV, Гауди от Мехорада, Човекът книга, Ляв десен джоб

Биографии:

Красимир Дамянов

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80_%D0%94%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%B2

Красимир Дамянов

https://liternet.bg/publish23/kr_damianov/index.html

Krassimir Damianov

<https://www.contemporarybulgarianwriters.com/1-writers/damianov-krassimir/>

Димитрова, Ралева: Димитрова, М, Ралева, Д. Красимир Дамянов. – В: Речник на българската литература след Освобождението, Институт за литература при БАН

<https://dictionarylit-bg.eu/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80-%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%D0%B2-%D0%94%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D0%BD%D0%BE%D0%B2>

Интервюта:

В Барселона почина българският писател Красимир Дамянов, Интервю с Красимир и Саша Дамянови през 2006 г. – В: Нова дума, 22. I. 2015 г.

<https://www.novaduma.com/00122176-%D0%92-%D0%91%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%8F%D1%82-%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB-%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80-%D0%94%D0%B0%D0%BC%D1%8F-%D0%BD%D0%BE%D0%B2.html>

Истинските неща са на една ръка разстояние – интервю на Ивайла Александрова – В: сп. Факел експрес, бр. 3, 2008, с. 298–306.

Всички българи навън сме единици: Интервю с писателя Красимир Дамянов – интервю на Бойко Ламбовски – Във: в. Сега, 2008, бр. 277, с. 10.

Не ставаш писател, докато не срутиш кумирите си – интервю на Ива Йолова – В: в. Дневен труд, 2008, бр. 350, прил.

Безмерният талант не изкупва на греховете ни... Човешко интервю на Румен Леонидов с Красимир Дамянов 01. XII. 2012,

<https://old.fakel.bg/index.php?t=2344>

Красимир Дамянов: Книгата доказва своята непреходност, интервю на Джадала Мария. – В: Kafene.bg, 03. I. 2012

<https://web.archive.org/web/20150113164503/http://kafene.bg/-9746/article/>

Красимир Дамянов: Виктор Пасков беше влюбчив и скандален – интервю на Бистра Величкова 13. XII. 2012

<https://offnews.bg/interviu/krasimir-damianov-viktor-paskov-beshe-vliubchiv-i-skandalen-134559.html>

Красимир Дамянов: Щастие не може без препятствия, интервю на Елена Кодинова – В: в. Преса 2013

<https://old.fakel.bg/index.php?t=2879>

Красимир Дамянов: Българската проза никога не е била толкова добра, както сега, интервю на Бистра Величкова – 01. VII. 2013

<https://beastra.wordpress.com/2013/07/01/%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%81%d0%b8%d0%bc%d0%b8%d1%80-%d0%b4%d0%b0%d0%bc%d1%8f%d0%bd%d0%be%d0%b2-%d0%b1%d1%8a%d0%bb%d0%b3%d0%b0%d1%80%d1%81%d0%ba%d0%b0%d1%82%d0%b0-%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b7%d0%b0-%d0%bd/>

Животът е незавършена трилогия“, разговор на Ивайла Александрова с писателя Красимир Дамянов – В: в. Литературен вестник 2014, бр. 21.

След 35 г. раздяла пиша за първата ми любов: интервю с писателя Красимир Дамянов – интервю на Светла Йорданова – В: в. Труд, бр. 288, с. 52–53,

<https://old.fakel.bg/index.php?t=3974>

Изкуството да приютиваш – интервю на Силвия Радославова – В: в. Капитал 2012, бр. 1., прил.

Леонидов 2013: Р. Леонидов. *Писма до отвъд. Животът като незавършена трилогия. Част втора: „Студентът по хармония“* на Красимир Дамянов – интервю на Румен Леонидов с писателя Красимир Дамянов, запис на Ивайла Александрова – В: Литературен вестник, бр. 8, 2013, с. 4.

Б И Б Л И О Г Р А Ф И Я

За него:

Ангелов 2015: З. Ангелов. *Животът не е честен (и защо Краси Дамянов заслужава повече от балада) Една година без Краси – В: в. Литературен вестник*, бр. 5, 2015, с. 6–7, 14–15.

<https://old.fakel.bg/index.php?t=4111>

Величкова 2015: Б. Величкова. *Красимир Дамянов, ти, който си на небето*

<https://old.fakel.bg/index.php?t=4132>

Борисов 2020: Г. Борисов. *Животът, по-голямото нас (Красимир Дамянов) – В: сп. Страница*, бр. 2, 2020, с. 19–23.

Динкова 2013: Л. Динкова. *Книга-дневник, книга-обръщане, балада за трупаната тъга*

<https://old.fakel.bg/index.php?t=2521>

Енев 2009: Д. Енев. *Хора на перото*. София, 2009.

Енев 2015: Д. Енев. *Последният хонорар на писателя Красимир Дамянов*, PloshtadSlaveikov.com, 17. I. 2015 г.

<https://www.ploshtadslaveikov.com/posledniyat-honorar-na-pisatelya-krasi/>

Ефтимов, Енев 2015: Й. Ефтимов, З. Енев. *Красимир Дамянов (1948 – 2015) – В: в. Култура*, бр. 2, 2015, с. 3.

<https://newspaper.kultura.bg/bg/article/view/22929>

Желева 2017: Р. Желева. *Виктор Пасков for dummies. Как да четеш Виктор Пасков? – В: сп. Егоист*, 12. X. 2017.

<https://egoist.bg/viktor-paskov-dummies/#:~:text=%D0%92%D0%B8%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D0%9F%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B2%20%D0%BF%D0%B8%D1%88%D0%B5>

Иванова 2013: Н. Иванова. *За дневниците на пеперудата – В: в. Култура*, бр. 3, 2013.

<https://newspaper.kultura.bg/bg/article/view/20530>

Иванова 2015: Н. Иванова. *Красимир Дамянов (1948 – 2015) – В: в. Култура*, бр. 2, 2015.

Ичевска 2013: Т. Ичевска. *Красимир Дамянов, Студентът по хармония (Балада за Виктор Пасков) (рецензия) – Във: сп. Страница*, 2013, бр. 1, с. 110–111.

Кирова 2009: М. Кирова. *Литературата, която би могла да бъде (рецензия) – В: в. Култура*, бр. 7, 2009.

<https://newspaper.kultura.bg/bg/article/view/15275>

Кръстева 2010: Г. Кръстева. *Красимир Дамянов, Къщата на обесения (рецензия) – Във: сп. Страница*, 2010, бр. 2, с. 114–116.

Красимир Дамянов в два разказа на Николай Фенерски

<https://old.fakel.bg/index.php?t=4351>

Москова 2013: Р. Москова. *Разсъждения по повод една книга*

<https://old.fakel.bg/index.php?t=2437>

Панчовска 2015: Р. Панчовска. *Последна среща в артхостала*

<https://old.fakel.bg/index.php?t=4386>

Попова 2012: Н. Попова. *За баладата за Виктор Пасков* 21. 12. 2012

<https://old.fakel.bg/index.php?t=2409>

Почина писателят Красимир Дамянов – В: в. Сега, бр. 5182, 13. I. 2015

<https://old.segabg.com/article.php?id=733950>

Приказки за зловяди деца

<https://ciela.bg/knigi/hudozhestvena-literatura/detska-i-iunosheska-literatura/prikazki-za-zloiadi-detsa/>

Янев 2018: С. Янев. *Проза за прозата*. София, 2018.

Други:

Кьосев 2023: Ал. Кьосев. *Градски хибриди: Виктор Пасков и местецото се софийско гето*. – В: Пирон. Академично електронно списание за изкуства и култура, 2023, бр. 24

<https://piron.culturecenter-su.org/24-alexaner-kiossev/>

Милков 2018: Х. Милков. 1968: от Париж към София. От Френския май към Световния фестивал.

https://www.academia.edu/43736983/1968_From_French_May_to_Sofia_Festival?email_work_card=abstract-read-more

Нинов 1993: Б. Нинов. *Духовете на Банишора (разкази)*. София, 1993.

Пасков 1993: В. Пасков. *Германия, мръсна приказка (роман)*. София, 1993.

Пасков 2008: В. Пасков. *Тъпият номер с човешкото лице*.

<https://archive.ph/20130628003650/http://novinar.bg/?act=news&act1=det&stat=left&sql=MjY3MTsyOQ==&mater=MjY3MTs4Ng>

Шумкова 2024: Л. Шумкова. *Лора и градът*. София 2024.

Янев 2016: С. Янев. *На острова на инфантилите – I. Критическа проза*. – В: Електронно списание *LiterNet*, 27. 10. 2016, № 10 (203)

https://www.spisanie.liternet.bg/publish14/s_yanev/infantilite.htm

S U M M A R Y

SOFIA AND THE SOFIA WAY OF LIFE IN THE WORK OF THE WRITER
KRASSIMIR DAMYANOV

Iliya Metchkov

The article is an attempt to present the personality of the Bulgarian writer Krassimir Damyanov (1948 – 2015). His personal and creative growth is traced. The primary source is his prose literary work, his interviews for Bulgarian media and the personal impressions of the author of the article from his personality and from the time described (1969 – 1990). This is an attempt at a generational history of those born immediately after the end of World War II and an urban anthropology. Young people who listened to the Beatles and other Western rock bands of that time and behaved in a freedom-loving manner were called by conservative circles in the People's Republic of Bulgaria "Betles". Damyanov's environment is intellectual, Bohemian and creative. The writer describes his friendship with the Bulgarian artists Alexander Kandov, Vladi Kirov, Lyubomir Kanov and Viktor Paskov. As students and young professionals, they are representatives of the hippie subculture and the intellectual elite at the same time. In the capital city, these subcultural phenomena are extremely bright and dynamic. The natives of Sofia have their own cultural code. The citizens of Sofia have their own standard of living, the trademark of which is the way they go on vacation.

The memoir novel "Diary of a Butterfly" is a rich historical source for life and order in the writers, film and musician circles, ruled by government-controlled Unions of artists. The author participated in and witnessed the first dissident manifestations in the second half of the 80s of the twentieth century. He was among the Sofia democrats, thanks to whom the country democratized faster after 10. 11. 1989.

Ключови думи: Любомир Канов, Виктор Пасков, Влади Киров, Александър Кандов, поколенческа история, битълси, български писатели

Key words: Lyubomir Kanov, Victor Paskov, Vladi Kirov, Alexander Kandov, generational history, "Betles", Bulgarian writers, urban anthropology

A B T O P

д-р Илия Мечков

Регионален исторически музей – София
amechkov@abv.bg

Iliya Metchkov, PhD

Regional History Museum – Sofia
amechkov@abv.bg